

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та національної безпеки

Кафедра економічної теорії, інтелектуальної
власності та публічного управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Кравець Олександр Васильович

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 351.32

(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О. В.Кравець

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Опалов Олександр Анатолійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

К.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2021

АНОТАЦІЯ

Кравець О.В. Формування системи цивільної безпеки держави, - Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування, - Поліський національний університет, Житомир, 2021.

Досліджено основні наукові підходи до формування системи цивільної безпеки на територіальному рівні, визначено механізми та інструменти публічного управління цивільним захистом населення та територій від надзвичайних ситуацій. Акцентовно увагу на пріоритетних напрямках публічної політики у сфері цивільної безпеки розвитку територіальних громад та механізмів її реалізації. Відображено позитивний досвід демократичних країн формування системи цивільної безпеки на регіональному рівні, врахування якого дозволить підвищити рівень надійності єдиної державної системи цивільної безпеки.

Ключові слова: *цивільна безпека, захист, надзвичайна ситуація, державна політика, публічне управління, система, структура, територіальна громада.*

SUMMARY

Kravec O.V. Formation of the civil security system of the state - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 281 - public administration and administration - Polissy National University, Zhytomyr, 2021.

The main scientific approaches to the formation of the civil security system at the territorial level have been studied, mechanisms and tools for public management of civil protection of the population and territories from emergencies have been determined. Attention is paid to the priority directions of public policy in the field of civil security of the development of territorial communities and mechanisms for its implementation. The positive experience of democracies in the formation of a civil security system at the regional level is reflected, taking into account which will increase the level of reliability of the unified state civil security system.

Keywords: *civil security, protection, emergency, state policy, public administration, system, structure, territorial community.*

ЗМІСТ

Вступ.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ.....	13
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	23
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32

ВСТУП

Актуальність дослідження. Попередження безпеки та захист від загроз, це найбільш актуальна проблема, у вирішенні якої повинні бути зацікавлені всі інститути державного управління. З іншого боку, забезпечення абсолютної безпеки особи, суспільства, території практично неможливо. Небезпека присутня завжди і мова повинна йти про її мінімізацію для людини і суспільства. З одного боку, науково-технічний прогрес позитивно вплинув на добробут людини, покращення якості життя, умови праці, розвиток промислового та сільського виробництва, з іншого боку, в сучасному світі, з'явилися вкрай негативні тенденції для природи і людини, зросли антропогенні небезпеки, природні, техногенні та екологічні катастрофи, які мають руйнівний ефект та величезні втрати.

Крім того, все більше починають домінувати політичні, суспільні, соціально-економічні, воєнні, техногенні, природні чинники виникнення небезпек для життєдіяльності людини, збереження матеріальних та історичних цінностей, навколишнього природного середовища. Перед державою стоїть питання створення системи цивільної безпеки, у формуванні якої особлива роль належить публічним органам в цілому і державній системі цивільного захисту. Науковцями проведено ряд досліджень пов'язаних з актуальними питаннями цивільної безпеки держави, а саме ці питання висвітлені в працях С.О.Андреєва, С.В.Майстро, Н.В.Григоренка, П.Й.Гучек, О.О.Труша, П.Б.Волянського, Б.М.Данилишина, Н.Г.Клименко, О.Я.Лещенка, С.Ф.Марова, О.А.Мельниченко, але виникнення ряду актуальних проблем цивільного захисту потребують подальших досліджень.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів публічного управління по створенню системи цивільної безпеки держави з використанням зарубіжного досвіду та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення інструментів формування основ цивільного захисту населення.

Для досягнення мети було визначено ряд завдань:

- визначити роль інститутів державної влади по формуванню системи цивільної безпеки;
- проаналізувати механізми нормативно-правового регулювання діяльності системи цивільного захисту;
- провести класифікацію моделей державної політики, які застосовуються в управлінні цивільною безпекою;
- дослідити інструменти державного управління цивільною безпекою в зарубіжних країнах;
- розкрити напрями формування системи цивільної безпеки з використанням досвіду демократичних країн;
- запропонувати заходи реалізації політики держави по формуванню системи цивільної безпеки.

Об'єктом дослідження є процес формування системи цивільної безпеки.

Предметом дослідження є сукупність актуальних питань формування політики цивільної безпеки держави.

Методи дослідження. В роботі було використано спеціальні та загальнонаукові методи дослідження, структурно-функціональний підхід в дослідженні системи цивільного захисту, аналізу і синтезу при характеристиці небезпек, наукового абстрагування, діалектичний підхід, історичний, порівняльного аналізу, єдності логічного та історичного, аналогії, моделювання.

Публікації. За темою дослідження надруковано 3 наукових праці в матеріалах науково-практичних конференцій, м. Житомир 2021.

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Громадянська безпека це система заходів щодо захисту населення, матеріальних і культурних цінностей держави та населення від небезпек, які виникають під час військових конфліктів, надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру тощо. Останні десятиліття для всіх країн характерно наростання небезпек і загроз у природно-техногенної та інших сферах. З розвитком техносфери на перше місце вийшли надзвичайні ситуації техногенного характеру, які становлять до 75% від загальної кількості. Внаслідок різних надзвичайних ситуацій щорічно у світі гине близько 3 млн. осіб, а матеріальні втрати становлять від 50 до 100 млрд. дол. на рік [11].

Масштаби техногенних та природних катастроф в останні десятиліття можна порівняти з надзвичайними ситуаціями війни. Зросли загрози тероризму та диверсій, які можуть бути спрямовані на потенційно небезпечні об'єкти та призвести до катастрофічних наслідків, що виходять за межі національних кордонів. Протягом останніх років зросла ступінь тероризму як фактору стратегічних загроз національній безпеці держави. Особливо небезпечним є технологічний тероризм, який включає біологічні, хімічні, вибухові речовини особливо руйнівної сили, кібернетичний, радіологічний тощо.

Основною функцією державної системи цивільного захисту в умовах територіально-адміністративної реформи є посилення спроможності органів місцевого самоврядування забезпечувати заходи цивільної безпеки, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та їх наслідків. Актуальність питань з забезпечення безпеки життєдіяльності населення України пов'язані з тривалим воєнним конфліктом, під час якого з російської сторони застосовується високоточна зброя, спрямована на ураження важливих об'єктів інфраструктури,

економіки та життєзабезпечення населення, інформаційним впливом на мешканців відповідних територій і, як наслідок, необхідністю своєчасного оповіщення населення і відновлення систем життєзабезпечення людей, надання допомоги евакуйованим.

Відповідно до основних положень конституції України кожному громадянину нашої держави гарантовано право на захист свого життя та здоров'я від наслідків війни, аварій, катастроф, стихійного лиха, використання зброї тощо. Державні органи влади як поручитель цього права мають сприяти розвитку єдиної загальнодержавної системи цивільної безпеки населення, як складову частину системи забезпечення безпеки держави.

Цивільна безпека - це створення сприятливих, нормальних умов для навколишнього середовища та людини, зниження можливостей для впливу факторів небезпек, які негативно впливають на здоров'я, життя, права власності, законні інтереси. Закон України "Про основи національної безпеки України" визначає пріоритетами національної безпеки України створення екологічних та техногенних безпек населення та суспільства. Також, цим законом визначено цивільний захист як окрему сферу національної безпеки держави, а органи та сили цивільного захисту – окремими суб'єктами забезпечення національної безпеки. Відповідно до положень ст. 7 Кодексу цивільного захисту [12] цивільний захист здійснюється за наступними принципами:

- 1) забезпеченність та гарантуваність державних конституційних норм безпеки населення;
- 2) комплексність підходів вирішення задач цивільного захисту;
- 3) пріоритетність задач, що спрямовані на порятунок життів та здоров'я громадян;
- 4) економічність заходів політики цивільної безпеки;
- 5) централізм в управлінні, підпорядкованість, дисциплінованість при реалізації цивільного захисту;

- б) гласність, прозорість, доступність публічної інформації;
- 7) добровільність залучення інститутів громадянського суспільства до реалізації заходів;
- 8) відповідальність публічних органів по дотриманню законодавчих норм;
- 9) виправданість ризиків при реалізації заходів цивільного захисту.

Координація дій публічних органів влади в питаннях цивільної безпеки здійснює Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України [11].

Реалізація діяльності держави в питаннях цивільної безпеки реалізується єдиною державною системою цивільного захисту, яка в свою чергу включає в себе функціональні і територіальні підсистеми та їх ланки, що в свою чергу являють собою об'єднання органів управління, сил і засобів центральних та місцевих влад, приймати участь в заходах цивільного захисту також можуть підприємства, установи та організації. Центральні органи виконавчої влади у належній сфері суспільного життя формують функціональні підсистеми ЄДСЦЗ. Керівник органу чи суб'єкта господарювання, що створив функціональну підсистему, здійснює управління такої підсистеми.

Основними складовими сил ЦЗ функціональних підсистем є [12]:

- спеціалізована професійна аварійно-рятувальна служба;
- об'єкти аварійно-рятувальної служби;
- об'єкти створення систем цивільної безпеки;
- галузева та об'єктова спеціалізована служба цивільної безпеки;
- державна пожежно-рятувальна частина, що забезпечує протипожежні заходи;
- добровільні організації цивільної безпеки.

Територіальні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту функціонують по всій Україні. Пряме керівництво діяльністю територіальної

підсистеми, її ланок проводиться посадовою особою, яка є керівником органу, що створив таку підсистему, ланку. Складовими сил ЦЗ територіальних підсистем є [12]:

- підрозділи (частини) оперативно-рятувальної служби ЦЗ;
- територіальні інститути цивільної безпеки;
- територіальна та об'єктова спеціалізована служба цивільної безпеки.

Загальна чисельність сил цивільного захисту на державному рівні фіксується ДСНС, а на регіональному – її територіальними органами. Головними завданнями ЄДС ЦЗ є:

- 1) гарантування публічних органів в реалізації заходів цивільної безпеки;
- 2) виконання заходів по запобіганню виникнення надзвичайних ситуацій;
- 3) навчання населення діям при виникненні надзвичайної ситуації;
- 4) виконання державних цільових програм, що спрямовані на запобігання надзвичайним ситуаціям, забезпечення безперервного функціонування підприємств, установ та організацій, скорочення можливих матеріальних втрат;
- 5) обробка інформації про надзвичайні ситуації та їх публікація;
- 6) складення прогнозу та оцінки соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій;
- 7) формування, раціональне збереження і застосування резерву матеріальних та фінансових ресурсів, що необхідні;
- 8) оповіщення, вчасне та достовірне інформування про наявну обстановку і проведені заходи;
- 9) захист населення при виникненні надзвичайних ситуацій;
- 10) здійснення невідкладних заходів цивільної безпеки, заходів із життєзабезпечення постраждалого населення;
- 11) пом'якшення ймовірних наслідків надзвичайних ситуацій у разі їх виникнення;
- 12) проведення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення;

13) впровадження заходів цивільної безпеки.

Державні інститути проводять цілодобове чергування рятувальних підрозділів; забезпечують підготовку органів управління і сил ЦЗ; здійснюють заходи щодо запобігання НС; забезпечують організацію навчаного процесу для всіх категорій громадян. Режим підвищеної готовності ЄДС ЦЗ встановлюється за рішенням КМУ, МОВВ, керівників СГ у разі фактичного погіршення обстановки, при наявній загрозі виникнення НС.

Режим органів влади та сил цивільної безпеки здійснюється, при необхідності, оповіщення населення про загрозу виникнення НС. Служби організовують формування оперативних груп; збільшують ступінь контролю та спостереження за ОПН та небезпечними територіями, здійснюють прогноз можливості виникнення НС та їх масштабів; у разі потреби, приводять до відповідного стану цивільну безпеку.

Надзвичайна ситуація запроваджується у разі виникнення надзвичайного стану, в залежності від масштабів. У відповідності з цим режимом органи управління та сили проводять оповіщення населення про надзвичайний стан та про їх дії; створюють спеціальну комісію, призначають керівників по ліквідаційним заходам цивільної безпеки, які проводять постійне прогнозування зони надзвичайного стану та масштабів небезпек, контролюють розвиток НС; організацію робіт по зменшенню небезпек; проводять відповідні заходи із життєзабезпечення постраждалого населення.

Режими надзвичайного стану мають бути затвердженими Верховною радою протягом двох днів після звернення Президента України. При надзвичайного стану запроваджуються такі заходи: встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду; посилена охорона громадського порядку та об'єктів, які забезпечують життєдіяльність населення та господарства; заборона страйків, проведення зборів, мітингів. Режим воєнного стану ЄДС ЦЗ запроваджується при збройній агресії чи загрози нападу.

Щоб запобігти виникненню надзвичайних ситуацій єдиною державною системою цивільного захисту здійснюється оцінка рівнів ризику, реалізуються правові, соціально-економічні, політичні, організаційно-технічні, технологічні, санітарно-гігієнічні та інші заходи, що спрямовуються на регулювання безпеки. На основі аналізу даних, моніторингу (спостережень), експертиз, досліджень та прогнозів щодо можливого перебігу подій здійснюється завчасне реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації.

В разі виникнення надзвичайних ситуацій для захисту населення, зменшення втрат та шкоди економіці здійснюється спеціальний комплекс заходів, до якого входять такі складові:

1. Оповіщення про небезпеку або виникнення надзвичайних ситуацій.
2. надання інформації про цивільну безпеку.
4. Інженерний захист території.
5. Евакозаходи.
6. Хімічний та радіаційний захист населення і територій.
7. Біологічний захист населення, тварин і рослин.
8. Медичний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення.
9. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.
10. Психологічний захист населення.

Планування майбутньої діяльності системи цивільного захисту пов'язане з локалізацією і ліквідацією аварійних особливо небезпечних ситуацій, акцентування уваги на функціональні і територіальні підсистеми та їх ланки, цільову мобілізацію дій, при активній участі органів місцевої влади, суб'єктів бізнесу через ведення обліку, формування статистичних звітностей, аналіз першопричин надзвичайних ситуацій. Ці дії потребують комплексного наукового та науково-технічного супроводу реалізації політики цивільної безпеки, функціонування відомчих наукових установ та науково-виробничих об'єктів, що

погоджені з центральними органами влади та забезпечують безпекові заходи, відповідно до закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" [4].

Відповідно до цивільного кодексу державна цивільна політика, також пов'язана з наданням допомоги, якщо виникають надзвичайні ситуації іншим державам з подання Кабінету Міністрів України. Міжнародні організації з питань ЦЗ, у яких Україна має представництво координують заходи цивільної безпеки.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Реалізація політики держави в сфері цивільної безпеки можлива при ефективній діяльності системи цивільного захисту, яка відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки будь-якої розвиненої країни. Моделі ЦЗ європейських країн відрізняються, проте мають сукупні ключові принципи і цілі – запобігання, боротьба з наслідками і відновлення після катастроф природного і техногенного характеру, незважаючи на причини їх виникнення, з метою захисту основних прав і свобод громадян, їх власності, основ економічної діяльності і державного ладу. Досвід функціонування системи ЦЗ у Франції, пов'язаний зі створенням Національного управління ЦЗ і цивільної безпеки МВС, у Великій Британії - Управління ЦЗ при МВС, в Італії – Національна служба ЦЗ під егідою Міністерства ЦЗ, у Німеччині – Федеральне управління ЦЗ, підпорядковане канцлеру.

Нідерландська структура цивільного захисту має особливі риси, управління системою ЦЗ здійснюється державними інститутами, держава розділена на 12 округів (відповідно до кількості провінцій), в яких комісар провінції керує діяльністю органів управління ЦЗ, а начальник служби ЦЗ здійснює безпосереднє керування. Відмінною рисою організації є керування бургомістром службами цивільного захисту окремих громад, якому підпорядковуються всі місцеві служби, що забезпечують безпечну життєдіяльність громад: медична, протипожежна, соціального забезпечення та комунальних послуг, поліцейська [21].

Ефективність системи ЦЗ у Німеччині на місцевому рівні пов'язана з широкою участю в ЦЗ добровільних організацій та формувань. На державному рівні Міністерство внутрішніх справ здійснює організацію цивільного захисту, при цьому, окремими федеральними міністерствами здійснюється забезпечення

заходів ЦЗ, тому створено постійний комітет при МВС, якому є підвідомчі відділи МВС земель. Федеральним управлінням, що здійснює захист при виникненні катастроф, в структурі МВС, забезпечується координація дій органів виконавчої влади, установ та організацій з питань надзвичайних ситуацій, комунального самоврядування. Фундамент системи цивільного захисту складають підрозділи, які входять до Служби захисту від катастроф, якими керує федеральний Союз самозахисту. З цією службою тісно співпрацюють або входять до неї цілий ряд добровільних громадських організацій [24].

Особливістю національної оборони Франції є цивільний захист, керівництво яким, здійснює міністр внутрішніх справ через департамент ЦЗ. В країні утворені спеціальні органи управління НС, а система цивільного захисту підтримується всіма гілками влади, які несуть рівну ступінь відповідальності під час виконання завдань із попередження, реагування на надзвичайні ситуації та події, ліквідації їх наслідків. На регіональному та місцевому рівні керівництво цивільним захистом здійснює голова відповідної адміністрації (префект або мер), який може залучати всі наявні на підвідомчій йому території сили та засоби. Органи управління, сили та засоби, що безпосередньо їх організують та реалізують в мирний час не відрізняються від тих, що будуть використовуватися у воєнний час [24].

Державна політика цивільного захисту, організація планування та забезпечення заходів реагування на НС, в тому числі здійснення рятувальних робіт, у Швеції здійснюється Шведським цивільним агентством на випадок непередбачених ситуацій (далі – MSB). Це агентство взаємодіє з органами місцевого самоврядування та добровільними громадськими організаціями у реалізації свого головного завдання – запобігання НС. У своїй роботі MSB приділяє важливу увагу навчанню населення діям у надзвичайних ситуаціях, в основі якої лежить навчальна, роз'яснювальна та профілактична робота. Інформаційний та аналітично-дослідницький департаменти є структурними

підрозділами агентства, на які покладаються функції з організації інформаційно-аналітичної роботи, забезпечення оповіщення органів державного управління та населення Швеції про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій. Також до структури MSB входять інші функціональні управління: забезпечення нагляду, попередження виникнення надзвичайних ситуацій, міжнародного співробітництва, забезпечення заходів у випадку надзвичайних ситуацій, а також адміністративні підрозділи: юридичний та з питань співробітництва з країнами ЄС. Керівником агентства є Генеральний директор, який входить також до керівного органу MSB – правління [25].

Система готовності до НС у Швеції направлена на захист здоров'я і життя, життєво важливої інфраструктури від всіх видів ризиків і загроз на підставі оцінювання небезпеки виникнення НС та готовності до реагування на них, також програм планування, профілактики, реагування та відновлення, забезпечення готовності. Ця система, в першу чергу, ґрунтується на засадах відповідальності публічних органів за реалізацію заходів із попередження надзвичайним ситуаціям, вчасне реагування на них та ліквідації їх наслідків.

На регіональному рівні округу адміністративних рад координують діяльність структур цивільного захисту та виступають у якості координаційного центру між державою та приватним сектором, зі ЗМІ під час ліквідації наслідків стихійних лих та надзвичайних ситуацій. Шведські муніципалітети мають великий рівень автономії на місцевому рівні в подоланні НС, муніципалітети несуть повну відповідальність за організацію цивільного захисту та керівництво з ліквідації надзвичайних ситуацій на місцевому рівні. За таких обставин муніципальна влада має сприяння і допомогу з боку керівництва округу. Пожежна безпека та рятувальні роботи, також відноситься до повноважень муніципалітетів. Крім того, кожен муніципалітет несе відповідальність за цивільну оборону та екстрену мобілізацію. Водночас муніципальна влада контролює діяльність, яка небезпечна для навколишнього середовища, фінансує рятувальні служби [26].

Аналіз досвіду європейських країн показує необхідність організації спільних дій під час реагування на значні надзвичайні ситуації, коли держава-член Євросоюзу виявилася неспроможною забезпечити подолання наслідків НС. За даних умов країни ЄС вживають спідбні організаційні заходи що регламентуються європейськими ормами ЦЗ, особливо на дальніх територіях країн – членів Європейського Союзу. Рішеннями держав Євросоюзу, створено і передбачено застосування Глобальної системи спостережень за можливими небезпеками і постійні супутники країн ЄС. Окрім того, позитивним є досвід європейських країн щодо перерозподілу прав, відповідальності, видатків між центральними та місцевими органами управління на користь останніх, унаслідок чого збільшується відповідальність місцевих органів влади та громад.

Таким чином, ефективним зарубіжним моделям побудови системи ЦЗ властиві такі риси:

- пріоритетом системи ЦЗ європейських країн, в сучасних умовах є не ліквідація, а прогнозування, моніторинг і, у разі можливості, попередження НС. Водночас слід зважати на те, що витрати коштів на попередження НС зазвичай є принципово нижчими порівняно з витратами на усунення негативних наслідків НС;

- управління системами в більшості європейських країн здійснюється на урядовому рівні безпосередньо, або через МВС, або через спеціально створені органи державної влади, які мають статус агентств;

- у розпорядженні органів управління ЦЗ перебувають значні сили й засоби, укомплектовані професійними пожежниками та рятувальниками, які характеризуються високим ступенем осначеності. Водночас паралельно активно залучаються добровільні пожежні та аварійно-рятувальні команди, які за чисельністю в декілька раз перевищують професійні;

- у багатьох країнах найбільший обсяг завдань щодо організації та забезпечення, у тому числі фінансового, пожежних, аварійно-рятувальних і інших

невідкладних робіт, покладається на місцеві органи.

Таким чином країни ЄС накопичили значний досвід створення й функціонування ефективних систем ЦЗ та їх фінансового й ресурсного забезпечення. Використання цього досвіду у процесі реформування служби цивільного захисту України сприятиме підвищенню її результативності та дієвості в умовах як мирного часу, так і в разі потреби військового характеру. Досвід іноземних країн щодо попередження їх виникненню та ліквідації наслідків є актуальним для вивчення та впровадження в Україні. Зазначене підкріплюється з однієї сторони – аналізом розвитку цивільного захисту в зарубіжних державах, а з іншої – наслідками реформування системи цивільного захисту України, що проходить поволі, внаслідок чого кількість надзвичайних ситуацій та масштабність їх наслідків збільшується, що викликає хвилювання в суспільстві.

Зростання ступеня небезпек та збільшення загальної потреби розв'язання численних практичних проблем у сфері ЦЗ, протягом останніх років вітчизняна державна система ЦЗ перебуває в режимі постійних трансформацій, а її інституціональні засади функціонування до цього часу не є усталеними, остаточно сформованими. Визначальними причинами виникнення НС в Україні є значний техногенний тягар території, значна фізична зношеність та моральний застарілість основних виробничих фондів більшості підприємств України, незадовільна утилізація відходів, недостатність професійної підготовки кадрів, низький рівень застосування прогресивних ресурсозберігаючих і екологічнобезпечних технологій, ігнорування економічних факторів, вимог, стандартів.

В залежності від причин походження подій, що обумовили або можуть обумовити виникнення НС на території України, надзвичайні ситуації поділяють на техногенного, природного характеру, соціальні та воєнні, а залежно від розмірів заподіяних наслідків, матеріальних і технічних ресурсів, які необхідні для безпекових заходів на державному, регіональному, місцевому рівнях. Кодекс цивільного захисту, з набранням чинності, врегулює ряд питань у сфері

цивільної безпеки:

- організаційно-правове підґрунтя функціонування ЄДС ЦЗ;
- повноваження і функції суб'єктів забезпечення цивільного захисту;
- систему навчання з питань цивільного захисту різних суб'єктів.

Затвердження Положення про ЄДС ЦЗ, теж викликало ряд позитивних змін у функціонуванні державної системи цивільного захисту, до яких належать:

- уникнення дублювання і протиріч, які містилися у законодавстві в сфері цивільного захисту;
- підвищення ефективності організаційних та практичних запобіжних заходів, про що свідчать статистичні дані: за останні роки зменшується кількість надзвичайних ситуацій в Україні, зареєстровано зниження кількості загиблих і постраждалих у НС;
- підвищення якості роботи органів управління системи цивільного захисту щодо організації заходів з реагування на надзвичайні ситуації та управління силами і засобами, що залучаються для цивільної безпеки;
- в установах, на підприємствах і організаціях різних галузей суспільного життя покращилась робота по здійсненню заходів із попередження та реалізації соціального захисту постраждалих, навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.

Разом з тим, існує низка суттєвих проблем, що потребують невідкладного розв'язання, а саме: незадовільний стан роботи системи централізованого оповіщення про небезпеку або ризик виникнення надзвичайних ситуацій. Водночас, оповіщення та повідомлення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій є одним із визначальних засобів захисту населення від НС та завдань цивільного захисту. Також важливим є вчасне доведення сигналів, повідомлень та інформації до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання та населення з використанням автоматизованої системи централізованого оповіщення про небезпеку або

виникнення надзвичайних ситуацій. Аналіз стану сучасної СЦО демонструє її нездатність забезпечити виконання покладених завдань у повному обсязі. Визначальними причинами зазначених недоліків можна вважати:

- значний фізичний знос технічних засобів оповіщення та моральна застарілість технологій опрацювання та передачі інформації;
- недостатнє фінансування на утримання, удосконалення та забезпечення працездатності централізованих систем оповіщення;
- недостатність нормативно врегульованого чіткого порядку дій суб'єктів реалізації процесу цивільної безпеки. Зазначений аналіз стану існуючої СЦО в Україні свідчить про актуальність проблеми і невідкладну необхідність розвитку такої системи шляхом реформування, осучаснення та створення на її базі автоматизованої СЦО нового покоління, яка відповідає світовим стандартам;
- нерівномірність покриття території країни СЦО, насамперед сільської та гірської місцевостей.

Ефективність політики цивільної безпеки, реалізація заходів із попередження виникнення надзвичайних ситуацій базується виключно на прогнозуванні і моніторингу надзвичайних ситуацій. Але в Україні системи моніторингу і прогнозування НС не створено. Статтею 43 Кодексу цивільного захисту України передбачено концепцію створення зазначеної системи, втім, вона сьогодні опрацьована, однак не реалізована.

Навіть без залучення додаткових фінансових ресурсів, реалізація системи заходів можлива при належних організаційних заходах пов'язаних з підвищенням компетентностей очільників органів управління системи цивільного захисту, які мають низький рівень підготовки у сфері цивільного захисту, не знають ключових положень Кодексу цивільного захисту. Зважаючи на це, їх практичні дії з організації реагування на надзвичайні ситуації, з вирішення інших питань цивільного захисту відбувається з помилками і неефективно. Досвід реалізації політики цивільної безпеки в іноземних державах показує необхідність розробки й

застосування для роботи прогнозно-моделюючих комплексів або комп'ютерних програм моделювання і підтримки рішень у разі виникнення найбільш ймовірних надзвичайних ситуацій, що притаманні тому чи іншому місту, наприклад: аварія з викидом небезпечних хімічних речовин, повінь тощо. Однак у великих містах України, навіть у столиці, обласних центрах такі прогнозно-моделюючі програми відсутні.

В цьому році Прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем відкрито Центр безпеки громадян у містечку Очеретиному Ясинуватського району Донецької області, який спроможний виконувати такі функції в системі цивільної безпеки держави, це уже тридцять шостий Центр, що дає гарантії безпеки, створює комфортні умови життєдіяльності і стабільності у територіальних громадах. В найближчі роки, держава планує створити ще 28 центрів цивільної безпеки. Наразі у всій Україні вже відкрито 36 таких центрів цивільної безпеки. Функціонування їх здійснюється на основі Меморандумів про співробітництво між місцевими органами влади та системами цивільного захисту.

«Центр безпеки у територіальній громаді поєднує функції захисту від пожеж та надзвичайних ситуацій, громадської безпеки та екстреної медичної допомоги з єдиною комунікацією. Ціль роботи таких центрів: цілодобове реагування на запит про екстрену допомогу – до 20 хвилин» [14].

В Житомирській області дії організацій, установ та підприємств зорієнтовані на реалізацію вимог нормативно-правових документів у сфері ЦЗ, підтримання в готовності органів управління і сил ЦЗ до виконання завдань за призначенням. Головні завдання та основні напрямки роботи в сфері ЦЗ області визначаються Планом основних заходів ЦЗ, який щороку затверджується розпорядженням голови обласної державної адміністрації. Відповідно до вказаного плану, виконання вимог нормативно-правових актів в сфері ЦЗ та з метою перевірки практичної готовності органів управління та сил ЦЗ області до реагування на НС проводяться командно-штабні навчання з органами управління та силами ЦЗ

районних ланок ТП ЄДС ЦЗ [23].

Комісія з питань ТЕБ та НС, яка керується вимогами Кодексу ЦЗН, постановами КМУ та розпорядженнями голови ОДА. Робота комісії побудована відповідно до Положення, щорічного Плану роботи комісії та спрямована на розгляд важливих питань для попередження виникнення надзвичайних ситуацій на території області, а також контроль прийнятих протокольних рішень. Актуальними до виконання завданнями залишаються створення, утримання захисних споруд цивільного захисту разом з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. В області проводиться технічна інвентаризація систем ЦЗ. Всього на обліку перебуває 1134 захисні споруди цивільного захисту (126 сховищ та 1008 протирадіаційних укриттів). За весь період виконання заходів проведено технічну інвентаризацію 680 захисних споруд усіх форм власності, що складає 60,0 % від їх загальної кількості [23].

На регіональному рівні, недостатня ефективність політики цивільної безпеки, пов'язана з недостатнім фінансуванням, формальною роботою місцевих інвентаризаційних комісій, недостатньою роботою з власниками захисних споруд приватної форми власності щодо проведення технічної інвентаризації належних їм захисних споруд та відсутність важелів впливу на цих суб'єктів господарювання. Проводиться й певна робота щодо вирішення питання забезпечення населення і працівників спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами дозиметричного і хімічного контролю, радіаційної та хімічної розвідки.

У постійному режимі функціонування діють диспетчерські служби підприємств, організацій, установ; у режимі підвищеної готовності - номерні пости радіаційного та хімічного спостереження, для аналізу та обробки інформації на випадок надзвичайних ситуацій діють розрахунково-аналітичні групи. Для організації заходів з евакуації створена обласна та на містах комісія з питань евакуації.

Для запобігання та ліквідації НС вирішено комплекс питань, пов'язаних з накопиченням фінансових та матеріальних ресурсів, активізувалось фінансування заходів для поповнення регіонального резерву, відповідно до програм протипожежної безпеки, так фактично створений регіональний резерв вже складає понад 35% від затвердженої Номенклатури. Також відповідно до розпорядження голови облдержадміністрації від 13.02.2015 № 43 "Про регіональний матеріальний резерв пально-мастильних матеріалів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій створено регіональний запас пально-мастильних матеріалів, який складає 53 % від потреби [22] .

Таким чином, в Україні та її регіонах проводиться значна робота по реалізації основних завдань політики цивільної безпеки. Але разом з тим, автоматизована СЦО залишається в незадовільному стані, оскільки технічно і морально застаріла, для її покращення прийнята Концепція, що забезпечує розвиток та технічну модернізацію систем цивільної безпеки за допомогою загальнодержавних, територіальних та місцевих автоматизованих СЦО про загрозу виникнення або виникнення НС, яка здійснюється поетапно та наблизиться до європейських стандартів.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Розбудова сучасної та дієвої системи цивільної безпеки в Україні, вдосконалення державного управління у цій сфері вимагають вжиття додаткових організаційних та практичних заходів з розв'язання існуючих проблемних питань. Зокрема передбачаються заходи делегування додаткових повноважень у сфері цивільного захисту на територіальний рівень, вдосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування та органів державної влади, врегулювання цих та інших питань шляхом внесення змін до чинного законодавства тощо.

Передача більшості повноважень і ресурсів до територіальних громад викликала ряд позитивних і негативних наслідків у безпеці життя громадян, тому повинна бути побудована елементарна і логічна система місцевого самоврядування, відповідно до вимог чинного законодавства. Саме тому створення такої системи захисту населення і територій від НС, що спроможна гарантувати безпеку людини є одним із визначальних пунктів реформування адміністративно-територіального устрою держави.

Протягом багатьох десятиліть система цивільної безпеки здійснювалась централізовано, переважно на рівні міст обласного значення та районних центрів. В основному органи місцевого самоврядування, внаслідок надмірної подрібненості та слабкої матеріально-фінансової бази, були неспроможні здійснювати функції з питань цивільного захисту в повній мірі. Сьогодні виникає значна кількість питань подальшої розбудови системи цивільного захисту, удосконалення державного управління у цій галузі обумовлено подальшою реалізацією адміністративної реформи, зокрема із урахуванням змін в територіальній організації влади, удосконалення місцевого самоврядування та децентралізації влади. Встановлюється, як на державному, так і на обласному

рівнях, розмежування повноважень під час виконання заходів ЦЗ населення і територій, питання взаємодії функціональних та територіальних підсистем ЄДС ЦЗ в умовах виникнення НС тощо.

Ефективність системи цивільної безпеки в територіальних громадах, їх сталий соціально-економічний розвиток та зростання добробуту її населення практично неможливі без вирішення питань безпеки життєдіяльності людини, її захисту від надзвичайних ситуацій на місцевому рівні. Основними завданнями, що сформувався перед новоствореними громадами, відносно створення якісно нової, дієвої та орієнтованої на європейські стандарти системи цивільної безпеки на місцях. Це вчасне надання інформації населенню про ступінь загроз, створення комісії з питань цивільного захисту, створення місцевих пожежних охорон, формування системи контролю, розвиток інструментів евакуації населення у безпечні райони, їх розміщення, удосконалення системи укриттів населення у захисних спорудах, формування систем радіаційного, хімічного, біологічного, медичного, психологічного захисту населення, створення системи забезпечення життєдіяльності постраждалих від НС, організація робіт з запобігання, реагування на НС.

Подальше удосконалення єдиної державної системи цивільної безпеки, перегляд існуючого порядку нагляду і контролю в галузі пожежної та техногенної безпеки, попередження НС та запобігання пожеж, значне збільшення мережі пожежних команд на місцях та приєднання волонтерів для забезпечення пожежної охорони, запровадження добровільного страхування, це все задача місцевих органів влади та територіальних громад. Важливим є питання пожежної охорони громади, зокрема утворення місцевих пожежних команд в територіальних громадах, оповіщення і інформування населення про загрозу або виникнення НС, евакуації (прийому постраждалого населення з інших територій) або укриття в захисних спорудах.

На перший план виходить підготовка та навчання населення діям при

небезпеці та виникненні НС на території громади. Важлива роль на цьому напрямку належить навчально-методичним центрам сфери цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, які функціонують в усіх регіонах України. Науково-методичне забезпечення їх діяльності здійснює Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, який виконує функції головного навчально-методичного центру сфери цивільного захисту. Реалізація вищезазначених повноважень дасть можливість громадам бути спроможними та самодостатніми у забезпеченні життєдіяльності свого населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Дієва система цивільної безпеки в Україні, вдосконалення державного управління у цій галузі вимагає вжиття додаткових практичних та організаційних заходів з вирішення існуючих проблемних питань. Ця вагома справа налагодить стабільний соціальний розвиток суспільства, сприятиме подальшому зростанню цивільної безпеки.

Державна політика забезпечення безпеки життєдіяльності пов'язана зі здійсненням, органами місцевого самоврядування, повноважень у галузі цивільного захисту, які фінансуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших джерел, які не заборонені законодавством. При фінансуванні спільних проектів у сфері цивільної безпеки, органи місцевого самоврядування використовують кошти у вигляді субвенцій та дотацій, а саме з Державного фонду регіонального розвитку, через розроблення та запровадження інвестицій, субвенцій з державних фондів до місцевого бюджету для розвитку територіальних громад.

Формування єдиної державної системи цивільної безпеки, щодо убезпечення життя і здоров'я громадян та навколишнього середовища на рівні територіальних громад в умовах децентралізації. Потрібно віднайти компромісні рішення між запитамі громад, приватним сектором та публічними органами. Сьогодні в територіальних громадах Житомирської області проживає понад 1 млн жителів, що становить 82,7% від усього населення. Територія спроможних громад

становить 67,7% від усієї площі області. Житомирщина у 2020 році одержала 686,8 млн грн на розбудову територій із коштів ДФРР, програми "Сільська медицина" та інфраструктурної субвенції [12]. В територіальних громадах розпочато роботу по створенню підрозділів з питань цивільного захисту, в 30 громадах вже призначено відповідальних осіб з питань цивільного захисту. При розробленні програм соціально-економічного розвитку важливим аспектом є включення до неї розділу заходів цивільного захисту. Так в 22 громадах області прийняті програми із включенням заходів ЦЗ, в 10 планується доповнити програму відповідним розділом [11].

Зміни адміністративно-територіального устрою України, завершення децентралізаційних процесів, реформ місцевого самоврядування, дали можливість змінити повноваження, розподілити функціональні обов'язки повноважень в процесі виконання завдань цивільної безпеки населення і територій, організувати співпрацю функціональних та територіальних підсистем. Територіальні громади повинні створити економічне підґрунтя для достатньої економічної активності на власній території, забезпечити належний рівень життя та економічної безпеки населення. Територіальна підсистема системи цивільної безпеки включає самостійні ланки територіальних громад, має забезпечити реалізацію державної політики та ефективне виконання завдань у сфері цивільного захисту на обласному рівні. Для спроможності захищати своє населення і території від надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального і воєнного характеру об'єднанням територіальних громад пропонується здійснити наступні заходи.

По-перше, після виборів голови і депутатів ради територіальної громади та старост сіл, селищ рішенням ради створюється її виконавчий комітет, у складі якого передбачається управління (відділ, сектор, фахівець) з питань цивільної безпеки. Це основний постійно діючий орган управління, на який радою громади покладаються завдання з підготовки проектів рішень ради, щодо створення

системи цивільної безпеки, тобто ланки територіальної підсистеми ЄДС цивільної безпеки. По-друге, у відповідності до пункту 2 статті 19 Кодексу ЦЗ органи місцевого самоврядування мають повноваження у сфері цивільного захисту, одним з яких є створення постійно діючої Ланки громади та її структури. Затверджується положення про Ланку цивільної безпеки громади.

По-третє, потрібно реальне наповнення складових Ланки, удосконалення управління з питань цивільного захисту, створення проектів рішень ради про створення місцевої комісії з питань цивільної безпеки та затвердження положення про цю комісію, про створення комісії з питань евакуації, про призначення керівника робіт з ліквідації наслідків можливої надзвичайної ситуації місцевого рівня, про створення сил цивільного захисту Ланки цивільної безпеки та затвердження положень про спеціальну комісію місцевого значення, про створення засобів цивільного захисту.

Функціональність системи цивільної безпеки залежить від чкості планів реагування органів управління та сил селищної ланки територіальної громади у разі виникнення надзвичайних ситуацій, які найбільш імовірні для території громади, планів цивільного захисту територіальної громади на особливий період, планів основних заходів цивільного захисту селищної (сільської) об'єднаної територіальної громади на рік.

Значну роль у формуванні систем цивільної безпеки на місцях має зіграти паспортизація ризиків виникнення надзвичайних ситуацій в межах своєї території та дій у разі їх виникнення. В цих паспортах відображати аналітичні дані можливого розвитку подій і загальну об'єктивну інформацію щодо спроможності реагування сил громади з застосуванням наявних технічних засобів. Більшості регіонам України притаманними є пожежі у природних екосистемах, метеорологічні НС, пожежі, аварії (катастрофи) на транспорті, вибухи, зношеність інженерних мереж, геологічні НС. Саме тому, на місцевому рівні потрібно організувати ведення паспортів ризиків виникнення надзвичайних

ситуацій з вичерпним відображенням всіх наявних на цих територіях рятувальних засобів та перспективами їх застосування для рятувальних робіт. Весь час проводити аналіз достовірних причин виникнення НС і висвітлювати результати з рекомендаціями щодо майбутніх запобіжних заходів.

Структурні підрозділи з питань цивільної безпеки, або призначена посадова особа здійснюють реалізацію завдань щодо забезпечення сталого функціонування територіальної підсистеми системи цивільної безпеки. Місцева пожежна охорона створюється для забезпечення пожежної безпеки на території громади. Підрозділи добровільних протипожежних формувань виконують роботи із попередження виникненню пожеж та їх гасіння на території.

На спеціалізовані служби покладаються завдання у сфері цивільної безпеки на території громади відповідно до функціональної направленості підприємств, установ та організацій, на базі яких вони створені. Місцева комісія з питань цивільної безпеки здійснює координацію діяльності місцевих органів влади, організацій та установ, підприємств.

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України [12], до повноважень громад у сфері цивільної безпеки належать функції забезпечення реалізації завдань створеною ланкою, цивільного захисту на території відповідної громади, виконання вимог техногенної та пожежної безпеки, які можуть створити реальну загрозу виникнення аварії, використання за призначенням захисних споруд ЦЗ комунальної власності, життєдіяльності постраждалого населення від НС, соціального захисту постраждалого населення внаслідок НС, в тому числі виплати матеріальної допомоги постраждалим особам внаслідок НС.

Таким чином, місцева система цивільної безпеки повинна розробляти та організовувати реалізацію програм та планів заходів, в тому числі які направлені на забезпечення техногенної та пожежної безпеки, захист населення і територій від НС та попередження їх виникненню, проводити заходи, які направлені на забезпечення постійної діяльності і суб'єктів господарювання, які відносяться до

сфери їх управління, в особливий період, організувати проведення робіт з ліквідації наслідків НС на відповідній території громади, а також хімічного, радіаційного, медичного, біологічного захисту населення та інженерного захисту територій від наслідків таких ситуацій.

ВИСНОВКИ

Дослідження показало, що формування ефективної системи цивільної безпеки в територіальних громадах сприятиме успішній реалізації державної політики цивільного захисту як населення так і громад. Результативність створення системи залежить від чіткого визначення та розподілу повноважень, ресурсів і функцій між суб'єктами управління усіх рівнів для забезпечення системного підходу щодо планування і реалізації заходів посилення цивільної безпеки, вирішення проблеми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Завершальний етап реформування адміністративно-територіального устрою в Україні, повинен супроводжуватись радикальними управлінськими, економічними та структурно-функціональними змінами в організації діяльності органів місцевого самоврядування з питань цивільної безпеки. Таким чином, формування системи цивільної безпеки територіальних громад своєчасною посилить інституційну здатність місцевої влади щодо захисту населення їх територій.

Пріоритетними напрямками вирішення цієї задачі є утворення на рівні територіальних громад дієвих служб цивільної безпеки із швидким попередженням і реагуванням на надзвичайні ситуації, розбудова місцевих ланок цивільної безпеки. Важлива роль системи цивільної безпеки на місцях полягає у створенні розгалуженої системи підрозділів місцевої пожежної охорони, які здатні у найкоротший час прибути до місця події, організація активного добровольчого руху, запровадження системи європейських стандартів.

Аналіз чинного законодавства та стану виконання заходів у сфері цивільного захисту виявив необхідність удосконалення державного управління у цій сфері на рівні територіальних громад в розрізі реформи місцевого самоврядування та децентралізації в Україні, через дотримання вимог

нормативно-законодавчих актів управління цивільною безпекою.

Система цивільної безпеки на місцях повинна розробити і впровадити заходи по проведенню відновлювальних робіт з ліквідації наслідків, виключити їх з фонду захисних споруд ЦЗ за погодженням ДСНС України, проведення робіт з доукомплектації або зведення підвальних та інших заглиблених приміщень для укриття населення в особливий період, створення та підтримання у постійній готовності місцевої СЦО про загрозу або виникнення НС.

До функцій системи, за погодженням з ДСНС України, повинні бути включені = утримання у постійній готовності, здійснення її реконструкції та забезпечення сталого функціонування, забезпечення матеріальних резервів для попередження та ліквідації наслідків НС, здійснення керування утвореними аварійно-рятувальними службами, контролювання за епідемічною та санітарно-гігієнічною ситуацією, станом довкілля, забезпечення функціонування формувань та спеціалізованих служб ЦЗ.

Особливе значення в діяльності системи є організація місцевої та добровільної пожежної охорони, перевірка їх готовності до дій за призначенням, надання пропозицій щодо віднесення міст до груп ЦЗ та подання їх відповідним ОДА, евакуації громадян, матеріальних цінностей у безпечні райони, їх розташування та життєзабезпечення населення, контролювання утримання та стану готовності захисних споруд ЦЗ, взаємодії по виконанню завдань ЦЗ з підрозділами територіального органу ДСНС України в області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державна система цивільної оборони України: історія створення, стан і перспективи розвитку. *Державне будівництво*, 2007, №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2007_2_27.
2. Державне регулювання у сфері природно-техногенної безпеки України. Київ, 2008.
3. Державне управління процесами запобігання та профілактики надзвичайних ситуацій: праксиологічний досвід. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 2013.
4. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: нормативно-правовий аспект : *монографія*. Харків, ТОВ "Оберіг", 2013. 190 с.
5. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. Київ, Юстініан, 2007. 288 с.
6. Дзюндзюк В. Б. Предметна сфера науки державного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_1_3.
7. Досвід побудови та діяльності систем ЦЗ країн-членів ЄС Північної Європи та Норвегії. *Державне будівництво*, 2009. № 2.
8. Європейська хартія місцевого самоврядування. м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
9. Закон України "Про добровільне об'єднання громад " від 5.02.2015 № 2411;
10. Закон України "Про місцеві державні адміністрації " від 9.04.1999 № 157;
11. Зарубіжний досвід побудови систем надання державних послуг у сфері ЦЗ. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 2.
12. Кодекс цивільного захисту від 02.10.2012 № 5403.

13. Кондратюк В. "Цивільна оборона" чи "цивільний захист"? Надзвичайна ситуація, 2006. № 7. 46-49 с.
14. Конституція України від 28.06.1996.
15. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р.
16. Моделі, методи та інформаційні технології керування службою надзвичайних ситуацій регіонального рівня. Херсон, 2016. 332 с.
17. Організаційно-правовий механізм державного управління цивільним захистом на регіональному рівні: недоліки та шляхи усунення. *Актуальні проблеми державного управління*. 2008. №2 418-427с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2008_2_57.
18. Основні недоліки організаційних засад функціонування єдиної державної системи цивільного захисту на сучасному етапі її розвитку. Андреев С. *О.Ефективність державного управління*, 2014. Вип. 39.219-230 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014_39_29.
19. Перспективи та ризики розвитку системи ЦО в контексті прийняття Кодексу ЦЗ України URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2013_1_9.
20. Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 9.01.2014 № 11;
21. Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444.
22. Порядок підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 443.
23. Порядок проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту,

затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 р. № 819.

24. Практичний poradnik z realizacii osnovnih zakoniv civilnogo zakonohorony v umovah reformuvannya misceвого samovriaduvannya ta terytoryalnoї organizacii vlady v Ukraїni. Kyїv, IDUCZ, 2016.

25. "Pro nacionalnu bezpeku Ukraїni", Zakon Ukraїni від 21.06.2018 № 2469;

26. Pro схвалення Strategii reformuvannya Derzhavnoї sluzhby Ukraїni z nadzvychaynih sytuacii: rozporjadzhennya Kabinetu Ministriv Ukraїni від 25.01.2017 № 61 URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249709478>.

27. Problemy konceptualnogo charakteru shodo rozbudovy єdinoї derzhavnoї systemy civilnogo zakonohorony Ukraїni. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2013_2_11.

28. Reforma misceвого samovriaduvannya – yak efektyvnyy mekhanizm dlya pidvyshchennya rivnya civilnogo zakonohorony terytoryalnih hromad. *Aspekty piblichnogo upravlinnya*, 2014. № 3-4 (5-6). 119-126 s.

29. Reshetnik V. M. Deyakі aspekty organizacii civilnogo zakonohorony na sub'єkтах gospodaruvannya. *Derzhavne upravlinnya: teorія ta praktyka*, 2015. № 2. 23-28 s. -URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2015_2_5.

30. Rіshennya Rady nacionalnoї bezpeky i oborony Ukraїni "Pro Strategiu nacionalnoї bezpeky Ukraїni", zatverdzhene Ukazom Prezidenta Ukraїni від 26.05.2015 № 287/2015;

31. Sitnyk G. P. Metodologichni zasady doslidzhennya systemy zabezpechennya nacionalnoї bezpeky. *Analitika i vlada*. 2012. № 6. 113-118 s. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/avlad_2012_6_19.

32. Strukturno-funkcionalni mekhanizmy derzhavnogo upravlinnya terytoryalnih pidsystem IZ.K., 2015. 216 s.

33. Suchasnyy stan civilnogo zakonohorony Ukraїni ta perspektyvy rozvytku :

Матеріали 20 Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 9-10 жовт. 2018 р. Київ, 2018. – 536 с. ISBN 978-966-916-613-5;

34. Теоретичні підходи до організації систем ЦО країн НАТО в контексті адаптації їх досвіду для України. Ковальчук В. Ефективність державного управління, 2015. Вип. 42.